

Konsessiiviset *vaikka*-lausumat – virtuaalisesta faktuaaliseen

OUTI DUVALLOIN JA REA PELTOLA

1 Johdanto

Konjunktio *vaikka* on suomessa keskeinen konsessiivisen suhteen merkitsin (ISK 2004: § 1139; Kauppinen 2006).¹ Se esiintyy konsessiivisessa yhdyslauseessa, jossa kaksi asiaintilaa liitetään toisiinsa implikoiden samalla niiden yhteensopimattomuutta:

- (1) Minä laulan *vaikka* sataa (M. A. Nummisen käännöslaulu)

Esimerkin 1 tulkinta nojaa kontekstuaaliseen taustaan, jonka mukaan sateen odottaisi tyrehtyttävän laulamisen.

Konsessiivisen suhteen määritelmissä (König 1986; Forsberg 1998: 82–85; ISK 2004: § 1139; Kauppinen 2006) korostetaan toisiinsa liitettyjen asiaintilojen faktuaalisuutta: puhujan sanotaan sitoutuvan kummankin asiaintilan pätevyYTEEN. Tätä osoittaa yhdyslauseen molemmissa osissa käytetty indikatiivimodus.

Suomen kielen *vaikka*-lauseissa käytetään kuitenkin myös sellaisia moduksia, jotka ilmaisevat toteutumattomia tai muuten puhehetkeen sitomattomia tapahtumia. Yleiskielisen konditionaalilin (esim. 2) ja esiintymiltään harvinaisemman potentiaalilin (esim. 3a ja 3b; ks. Forsberg 1998: 229–233, 303–305) lisäksi murteissa tapaa myös jussiivimuotoisen predikaatin sisältäviä *vaikka*-lausumia (esim. 4a ja 4b; Sirelius 1894: 118–119; NS s. v. *vaikka*; Penttilä 1963: § 321.3; Kiuru 1990a; Timonen 2008; Peltola 2011):

- (2) Pelit pelataan, *vaikka* sataisi. (Internet, jalkapallojuniorien kotisivu)

- (3) a. ja se [katiska] pittää sittä kalan nin se oli, *vaekka* lienööt kuukauvven nin siitä ei tule' yhtäap poes (Suomussalmi, Forsberg 1998: 304)

- b. Hyvä on kiitetyn miel, *vaekka* vettä *lie* sen liem. (Sananparret, Riistavesi)

---

1. Kiitämme Virittäjän nimettäviä arvioijia käsikirjoituksemme aiempien versioiden tarkkanäköisestä kommentoinnista ja muokausehdotuksista, jotka ovat auttaneet meitä tekstimme työstämisessä.

- (4) a. H: kuolooko se [kyykäärme] heti
I: no ei se iha tarkkaa kuole *vaik* sem päänkii *hienontakkoo* ni sannoot et se ellää auringo laskuu ast viel et (.) et se heiluu (.) vaik se ei mihikää pääse (LaX, Nuijamaa)

- b. Aikamies on aikamies *vaik* uuniääl *istukuo*. (Sananparret, Kurkijoki)

Herää kysymys, miten tämänkaltaiset *vaikka*-lauseet suhteutuvat asiointilan todennukaisuutta painottavaan konsessiivisuuden määritelmään. Kirjallisuudessa (Forsberg 1998: 82, 84; vrt. König 1985, 1986) on tässä yhteydessä puhuttu *konsessiivikonditionaalisista* sivulauseista.

Konjunktiokäytön lisäksi *vaikka*-lekseemillä on muitakin funktioita. Esimerkeissä 5a–5b se toimii fokuspartikkelina (ISK 2004: § 841), esimerkissä 6 taas on kyse lisäävästä, uutta näkökulmaa esittelevästä lausumapartikkelista (lausumapartikkelin käsitteestä ks. ISK 2004: § 801):

- (5) a. Elä mene, ota hänet, pian ehkä jo muutenkin minut jättäisi, lähtee vielä sen venakkonsa jälille – on minusta iloisempaa, jos sinä saat hänet kuin joku muu – rupean *vaikka* *piiaksenne*... annatko sitten tuoda Petrin tänne? Minä sen kanssa saunassa asun ja teitä palvelen. Vaan menen minä kokonaankin pois, jos tahdot... (Aho 1911, *Juha*)

- b. niil ov *vaekka mitä* kasvamassa siinä (.) omenapuuta ja kaikkee ja marjapensasta ja kaikkee sit on ja (LaX, Rantasalmi)

- (6) Olisiko tulijoita sunnuntaina 30. päivä? Ei päästä tulemaan lauantaina, kun ollaan avokin mummon syöttöporsaina Loviisassa, mutta sunnuntaina ei ole mitään ohjelmaa, joten kellonajallakaan ei ole väliä.

Jos taivaalta sataa lihavia eukkoja äkeet selässä, niin täytynee suunnitella uudestaan. *Vaikka* kyllähän sateen kylmyys unohtuu, jos on paita päällä ja hurjat leikit menossa. (Internet, Suomen Venäjätöyt Ry:n kotisivut)

Tarkastelemme tässä artikkelissa *vaikka*-lekseemiä kahdesta näkökulmasta. Artikkelimme on ensinnäkin kannanotto *vaikka*-lekseemin polysemian kuvaukseen (vrt. Kauppinen 2006). Katsomme *vaikka*-lekseemin olevan *polykategorinen* aines. Tarkoitamme tällä yhtäältä sitä, että *vaikka* esiintyy usean kielellisen kategorian edustajana: konjunktiona ja partikkelina. Toisaalta oletamme, että *vaikka*-lekseemillä on jokin luonteeltaan abstrakti semanttinen identiteetti, joka on tunnistettavissa sen erilaisissa käytöissä (vrt. esim. Bonnot 2001–2002; Franckel & Paillard 2007: 10). *vaikka*-aineksen merkitys kussakin käyttöyhteydessä on komponentiaalinen: se muodostuu semanttisen identiteetin ja kategoriamerkityksen yhdistelmästä.²

2. Hieman erilaisen kannanoton konjunktioiden monikäyttöisyyteen esittävät Jääskeläinen ja Koivisto (2012).

Toiseksi pohdimme *vaikka*-partikkelin suhdetta *vaikka*-konjunktioon. Pyrimme saamaan esille partikkeli- ja konjunktiokäyttöjen välisiä syntaktisia ja semanttisia yhteyksiä vertailemalla *vaikka*-lekseemin yhteispelejä eri moduksien kanssa. Merkittävää on erityisesti se, miten moduksilla ilmaistaan asiaintilojen suhdetta puhehetkeen. *vaikka*-partikkeli viihtyy toteutumattomia asiaintiloja ilmaisevissa lausumissa. Kauppinen (2006) pitää sen keskeisenä tehtävänä ehdotuksen merkitsemistä (ks. esim. 5a). Esitämme, että faktuaalisuus onkin konsessiivisen suhteen ilmaisemisessa sekundääri piirre. Nojaamme tässä kieltenvälisiin tutkimuksiin, joissa konsessiivis-konditionaalisia lauseita on pidetty yhtenä varsinaisten konsessiivisten lauseiden kehittymisen lähtökohtana (König 1985, 1986).

vaikka-lekseemin partikkeli- ja konjunktiokäytöt leikkaavat toisensa erityisen näkyvästi lausumissa, joissa on modaaliselta merkitykseltään permissiivinen jussiivimodus. Jussiivi eroaa sekä indikatiivista että konditionaalista siinä, että sen avulla asiaintila esitetään *teoreettisena mahdollisuutena*, ajatuksen tasolla eli sitomatta sitä puhehetkeen (Peltola 2011; vrt. Leech 1987 [1971]: 113–116). Pyrimme osoittamaan, että jussiivin ja *vaikka*-partikkelin merkityspotentiaalien yhdensuuntaisuus tarjoaa selityksen *vaikka*-lekseemin konjunktiokäytölle. Kuvaamme *vaikka*-lekseemin käyttöjen muodostamaa jatkumoa Guillaumelta (1929) lainatuin termein siirtymäksi totuusarvoltaan neutraaleista, *virtuaalisina* esitetyistä asiaintiloista faktuaalisuuspiirteeltään eksplisiittisesti merkittyihin asiaintiloihin.³

Tavoittemme on kuvata *vaikka*-lekseemin käyttöjen välisiä merkityskytöksiä ennen muuta synkronisesta näkökulmasta. Analyysimme taustalla on kuitenkin kaksi kielen kehitystä koskevaa lähtöolettamusta: toinen on jo mainittu faktuaalisen tulkinnan toissijaisuus, jota käsittelemme artikkelissa myöhemmin; toisen perusteella asetamme *vaikka*-lekseemin käytöt tiettyyn järjestykseen. *vaikka*-lekseemin ensisijaisena funktiona on pidetty konjunktiokäyttöä, josta on esimerkkejä jo 1500-luvulta Agricolan teksteistä (SSA s. v. *vaikka*; L. Hakulinen 1999 [1951]: 83; VVSK: 40.3.2.). Oletamme tässä artikkelissa kuitenkin, että konjunktiokäyttö on syntynyt fokuspartikkelikäytön pohjalta. Tätä voi perustella sillä, että konsessiiviset konjunktiot ovat kielissä yleisemminkin myöhäsyntyisiä, etymologialtaan läpinäkyviä aineksia (ks. esim. König 1985). Lisätukea ajatukselle konjunktiokäytön myöhemmyydestä antavat tutkimukset lasten kielenoppimisesta: fokuspartikkeli *vaikka* ilmaantuu lasten kieleen paljon ennen konjunktiokäyttöä (Lieko 1992: 102–105; Kauppinen 2006: 172).

Artikkelimme rakentuu seuraavasti: Tutkimusaineistomme esittelyn jälkeen (luku 2) analysoimme luvussa 3 *vaikka*-lekseemin fokuspartikkelikäyttöä. Analyysimme tarkoituksena on nostaa näkyville ne piirteet, jotka muodostavat *vaikka*-lekseemin semanttisen identiteetin ja joita se kantaa mukanaan paitsi partikkeli- myös konjunktiokäytössään. Luvussa 4 etsimme *vaikka*-lekseemin partikkeli- ja konjunktiokäytön välistä leikkauspistettä tutkimalla modaaliselta merkitykseltään erilaisia konsessiivilauseita. Esitämme lisäksi huomion edellä nähdyn esimerkin 6 kaltaisen lausumapartikkelikäytön suhteesta konjunktio- ja fokuspartikkelikäyttöön. Loppuluvussa palaamme polykategorisuuteen ja kielenainesten edestakaiseen liikkeeseen kategoriasta toiseen.

3. Guillaume (1929) käyttää virtuaalisuus–aktuaalisuus-jatkumoa kuvatessaan ranskan tempus- ja modusjärjestelmää.

2 Aineisto

Tutkimusaineistoomme kuuluu murrenäytteitä Digitaalisesta muoto-opin arkistosta (DMA) ja Lauseopin X-arkistosta (LaX), sananparsia Kotimaisten kielten keskuksen sananparsikokoelmasta sekä kaunokirjallisia teoksia erityisesti 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Tarkastelun kohteena olevia tekstityyppejä on monipuolistettu tekemällä hakuja myös 1800-luvun alkupuolen sanomalehtiaineistosta sekä itseoppineiden kirjoittajien teksteistä. Lisäksi aineistoa on täydennetty yksittäisillä kirjallisuuspoiminnoilla ja internethauilla.

Korpusvalintojen perusteena on ollut koota aineisto, jossa *vaikka*-lekseemin kategorinen status näyttäytyy avoimena. Tällaisiksi aineistolähteiksi osoittautuivat tutkimuksemme alkuvaiheessa paitsi murrenäytteet myös varhainen suomen kielellä kirjoitettu kaunokirjallisuus sekä sananparsikokoelmat (ks. Kiuru 1990a). Kaunokirjallisuudesta poimitujen esimerkkien ansiosta olemme myös voineet tutkia *vaikka*-lekseemin funktioita dialogissa.

Voidaksemme vertailla *vaikka*-lekseemin erilaisten käyttöjen yleisyyttä murteissa olemme poimineet systemaattisesti Lauseopin X-arkiston *vaikka*-esiintymät (hakupolkuna XPath: //cl[w[@lemma='vaikka']]/ancestor-or-self::s). Niitä on yhteensä 1 105. Tämän lisäksi käytössämme ovat olleet edellä mainitut muut aineistot. Fokuspäätöskäytön kuvauksen pohjana on yhteensä 408 esiintymän aineisto. Jussiivin ja *vaikka*-lekseemin yhteisesiintymiä sisältyy murre- ja kirjoitetun kielen aineistoomme kaikkiaan 84, sananparsiaineistosta olemme keränneet 75 esiintymää.

Vanhinta kirjasuomea edustavissa aineistoissa, joita emme tässä tutkimuksessa tarkastele, konsessiivisten *vaikka*-lauseiden moduksina ovat indikatiivi ja konditionaali (Kiuru 1990b). Käyttämiemme murreaineistojen perusteella *vaikka*-lekseemin polykategorisuus ja sen yhteisesiintymät jussiivin kanssa ovat itäisille murteille tyypillisiä ilmiöitä. Lauseopin X-arkistossa lausumansisäisten fokuspäätöskäytösten osuus kaikista *vaikka*-esiintymistä on pienin lounaismurteissa (8,79 %) ja suurin savolaismurteissa (34,87 %). Murreaineistoomme kuuluvista jussiivin ja *vaikka*-lekseemin yhteisesiintymistä vain yksi on lounaismurteiden alueelta.

Voikin pohtia, olisiko *vaikka*-lekseemi omaksuttu vanhaan kirjasuomeen konsessiiviseksi konjunktioksi, jonka käyttö on vain osin vastannut sen tuolloisia murrekäyttöjä. Jos *vaikka* olisi alkuaan itäinen aines, on ajateltavissa, että se olisi levinnyt lounaisiin murteisiin pääasiassa lausumanalkuisessa konsessiivista suhdetta osoittavassa käytössään, josta on tullut malli sen kirjakieliselle käytölle.⁴ *vaikka*-lekseemin käyttöjen eroja murteissa olisi tutkittava laajemmassa aineistossa.

---

4. Konsessiivisia *ehkä*- ja *vaikka*-lauseita vuoden 1642 Raamatun käännöksessä tutkinut Leino (julkaissamaton käsikirjoitus) on todennut, että konjunktiot eroavat modusten yleisyyden suhteen: konditionaali on suhteellisesti yleisempi *ehkä*- kuin *vaikka*-lauseissa (vanhemmista lähteistä vastaavaa vertailutietoa ei ole). Oman tutkimuksemme näkökulmasta tätä seikkaa voisi tulkita siten, että *vaikka* olisi omaksuttu kirjakielen tulkinnoista faktuaalisiin myöntymislauseisiin (ks. lukua 4). Konjunktiokäytössä *vaikka*-lekseemiä vanhempi *ehkä* olisi erikoistunut konsessiivis-konditionaaliin, hypoteettisiin lauseisiin. *vaikka*-konjunktion vallatessa alaa konsessiivisen suhteen merkittävänä *ehkä* on saattanut edelleen kehittyä epiteemis-modaaliseksi adverbiksi.

3 Fokuspartikkeli *vaikka*

3.1 Teoreettinen mahdollisuus ja vaihtoehtojen tila

vaikka-lekseemistä on tunnistettavissa *vai*-kanta ja siihen liittynyt (*k*)*ka*-suffiksi (ks. Paasonen 1889: 35; L. Hakulinen 1999 [1951]: 84).⁵ Jälkimmäinen on aineksena monissa etupäässä kaksitavuisissa funktioltaan kieliopillisissa sanoissa (vrt. *tai* ~ *taikka*, *ehkä*, *sekä*, *joka* jne.). *vai*-aines taas toimii sekä partikkelina että disjunktiiivisena konjunktiona, jonka avulla puhuja esittelee vaihtoehtoisena käsittelemänsä asian tai asiat kysyvän modaliteetin alaisena (ks. tarkemmin ISK 2004: § 1098, 1698–1701):

- (7) a. Herätänkö *vai* annanko nukkua? (Aho 1911, *Juha*)
- b. – Ei ole oikein asiat – *vai* onko? sanoi Kaisa emännälle. (Aho 1911, *Juha*)
- c. – [...] Tule, pane meille pöytään äidin laittamat eväät.
– Osannette panna itsekin.
Shemeikan silmissä välähti:
– Sinun se on tehtävä!
– *Vai* minun?
– Sinun. Ja saijut keitettävä ja ateria kaikki valmiiksi, sill'aikaa kun me käymme kylpemään. (Aho 1911, *Juha*)

ka-suffiksillinen *vaikka* eroaa *vai*-sanasta siinä, ettei edelliseen liity kysyvää modaliteettia.⁶ Yhteistä näille aineksille on niiden ilmaisema vaihtoehtoisuuden piirre.

vaikka toimii fokuspartikkelina, jonka vaikutusalaan kuuluu yksi tai useampi lausuman konstituentti. Sen avulla nostetaan esiin jokin vaihtoehto konstituenttien mahdollisten toteutumien paradigmasta. Esimerkissä 8 *vaikka* liittyy *naittaa*-verbin allatiivitäydennykseen, jolle on tuotettu edellä jo kaksi toteumaa, ensin viittaussuhteiltaan indefiniittinen *toiselle* (r. 2) ja sitten kysyvä *kenelle* (r. 3). Fokuspartikkeli esittelee vastaukseksi tarjotun vaihtoehdon, *vaikka minulle* (r. 4):

- (8) 1 ROINILA. Ettäkö laitan Maunon meiltä pois?
2 OLLI. Niin; ja naitatte sitten tyttärenne *toiselle*.
3 ROINILA. Hm. (Puhaltaa savua.) Ei taitaisi olla hullumpaa. Mutta *kenelle*?
4 OLLI. *Vaikka minulle*.
5 ROINILA. Sinulle? Ole nyt. (Canth 1885, *Roinilan talossa*)

Partikkelin *vaikka* avulla paradigmasta poimitaan esiin yksi vaihtoehto, mutta samalla implikoidaan myös muiden mahdollisuuksien olemassaoloa. Vaihtoehtoisuuteen

5. Vaihtoehtoisesta etymologiasta ks. L. Hakulinen 1948: 209–210; SSA s. v. *vaikka*.

6. Kysyvyys ei välttämättä ole *vai*-aineksen alkuperäinen ominaisuus (ks. L. Hakulinen 1999 [1951]: 86; vrt. myös Metslang, Habicht & Pajusalu 2011: 175–179).

sisältyy olennaisena tekijänä se, että puhuja ei sitoudu esittelemänsä vaihtoehdon toteutumiseen: kyse on teoreettisesta mahdollisuudesta (Leech 1987 [1971]: 113–116; ks. myös Laitinen 1992: 240; Visapää 2008: 149–156; Peltola 2011: 39–40). Niinpä *vaikka*-partikkelin sisältävä lausuma ei kuvaa mitään tiettyä aikapaikkaista, puhehetkeen ajallisesti ja modaalisesti sidottua asiointilaa. Kuten esimerkissä 8, *vaikka* on kotonaan lausumissa, joilla viitataan tulevaan tai mahdolliseen tapahtumaan.

Teoreettista mahdollisuutta voi kuitenkin ilmaista myös *vaikka*-lausumissa, joissa indikatiivimuotoinen verbi sijoittaa asiointilan menneeseen aikaan. Tällöin selostetaan toistuvaa, habituaalista tapahtumaa, josta otetaan esiin yksi toteumavariantti. Mennyt tapahtuma esitetään abstrahoituna teoreettisena mahdollisuutena:

- (9) sillon tultiin kyllään oltiin oikein (.) yäk- (.) yätä si (.) ja sit (.) että (.) tultiin toisem päiväj ja oltiiv *vaikka seuraava päivä* ja (.) ja sit vast mentiiv *vaik kolman-tem päiväm* poih mut ainaki (.) kumminkin oltiin (.) yätä oltii (LaX, Pöytyä)

Teoreettista modaalisuutta voi edelleen havainnollistaa tapauksilla, joissa *vaikka* liittyy kysymyssanaan. *vaikka*-partikkelin vaikutusalassa oleva kysymyssana toimii indefiniittisenä viittauksena (vrt. Setälä 1883: 97–98). Se viittaa johonkin paradigmaan nostamatta siitä esiin mitään tiettyä yksikköä:

- (10) ei se (.) ei läski kelpaa enää (.) vaal läski on hyvää siitä saa *vaikka mitä* (.) kun se (.) rasvaks sulaa ni (LaX, Lappajärvi)

Esimerkissä 10 ilmaus *vaikka mitä* saa tulkinnan 'kaikenlaista'. Toisin sanoen vaihtoehtoisuus koskee distributiivisesti paradigman jokaista potentiaalista jäsentä.

Se, että *vaikka*-lekseemin esittelemä vaihtoehto edustaa kokonaista vaihtoehtojen paradigmaa, näkyy partikkelin käytössä osana listarakenteita. Loppuasemainen kysyvän aineksen sisältävä *vaikka*-lauseke osoittaa listan avoimuutta (esim. 11a), kun taas alkuasemaisena se ilmaisee vaihtoehtojen moninaisuutta (esim. 11b) (ks. myös ISK 2004: § 760):

- (11) a. H: mistäs nahat suatii
I: nahat soattiin syksyllä tapettiiv *vasikoeta ja lehmii ja härkkii ja vaekka mitä* ja ne viettiin karvallii ja sitte niistä nahkosta (.) siitä ne nahat soattii (LaX, Juuka 1)

- b. niil ov *vaekka mitä* kasvamassa siinä (.) *omenapuuta ja kaikkee ja marjapensasta ja kaikkee* sit on ja (LaX, Rantasalmi)

Fokuspartikkeli *vaikka* voi liittyä lausumassa periaatteessa mihin tahansa sellaiseen ainekseen, jota voi kysyä ja johon siten liittyy paradigmaattinen ulottuvuus.⁷ Distri-

7. Vaikutusalassa voi olla myös koko lausuma (ks. alaluvun 3.2.1 esim. 14b–14d; ks. myös Kauppinen 2006: 171–173). *vaikka* saattaa sijoittua paitsi vaikutusalassaan olevan konstituentin edelle myös siitä

butiivinen tulkinta on mahdollinen silloin, kun paradigma muodostuu erillisistä yksiköistä. Lisäksi on skalaarisesti rakentuvia paradigmoja, jotka koskevat esimerkiksi ominaisuuden tai määrän astetta. Skalaariseen paradigmaan liittyvä *vaikka* aktivoi koko skaalan sen suurimmassa mahdollisessa laajuudessa. Syntyy ääriarvotulkinta:

(12) Saa tämmöiseen taloon *vaikka kuinka rikkaan* [vaimon]. (Aho 1911, *Juha*)

Fokuspartikkelin vaikutusalassa oleva muodoltaan kysyvä ja viittaussuhteiltaan indefiniittinen ilmaus on sekin tyypiltään teoreettinen: puhuja ei sitoudu minkään tietyn arvon toteumaan.

vaikka-lekseemin semanttista identiteettiä sopii kuvaamaan termi *tilanrakentaja*. Tarkoitamme tilanrakentajalla Fauconnier'n mallin (esim. Fauconnier 1997; Fauconnier & Turner 2002) mukaisesti ainesta, jonka avulla rakennetaan puhujan todellisuudelle rinnakkaisia, mutta siihen eri tavoin kytkeytyviä tiloja. *vaikka* sijoittaa vaikutusalassaan olevan aineksen mentaaliseen tilaan, jossa se liittyy assosiaatioiden kautta muihin rinnakkaisiin vaihtoehtoihin. Kutsumme *vaikka*-lekseemin aktivoimaa tilaa *vaihtoehtojen tilaksi*.

Assosiatiiivinen eli paradigmaattinen ulottuvuus on lausuman konstituentteihin liittyvä virtuaalinen ominaisuus, toisin sanoen kunkin konstituentin toteuma edustaa kokonaista paradigmaa sen mahdollisia toteumia (Saussure 1966 [1916]: 179–180). Paradigmat voivat myös aktualistua esimerkiksi listarakenteina (esim. 11a–11b), sanahakuina, korjauksina ja uudelleenmuotoiluina (ks. esim. Blanche-Benveniste ym. 1990: 18–22; Duvallon 2006: 191–211). *vaikka*-partikkelin voi nähdä yhtenä kielellisten suhteiden paradigmaattisen ulottuvuuden ilmentymänä.

3.2 Vaihtoehtoisuuden merkinnän taustoja

vaikka-partikkelin käytölle ovat otollisia tietynlaiset sekventiaaliset ja tekstuaaliset asemat. Kuten esimerkeistä 8 ja 11a näkyy, *vaikka* viihtyy vierusparin jälkijäsenen asemassa, erityisesti kysymys–vastaus–vieruspareissa. Yleisemmin ottaen *vaikka* aktivoi tyypillisesti sellaisen paradigman, jonka toteuma on jo esiintynyt tekstissä aiemmin. *vaikka* nostaa paradigmasta esiin aiempaa spesifimmän vaihtoehdon tai päinvastoin jättää vaihtoehdon spesifioinnin avoimeksi; skalaarisesti rakentuvien paradigmojen kohdalla *vaikka* painottaa odotusarvon ylintä ääripäätä.

Murrehaastatteluaineistossa vaihtoehtoisuuden ilmipano juontuu usein kuvattavan tilanteen tai toiminnan luontaisesta moninaisuudesta, esimerkiksi osallistujien useudesta (esim. 11a–11b) tai habituaalisuudesta eli siitä, että ajallisesti rajaamattomalla tapahtumalla on useita mahdollisia toteutumisvariantteja (esim. 9–10). Jälkimmäisessä tapauksessa *vaikka*-partikkelin ilmaisema mahdollisuus on luonteeltaan sporadista (vrt. Kleiber 1983).

Ääripään tai moninaisuuden korostus on omiaan lausumille, jotka ovat kontrastiivisessa suhteessa toiseen kontekstissa olevaan ilmaukseen. Esimerkissä 13a *vaikka*

---

erilleen, esimerkiksi lausuman loppuun (ISK 2004: § 841), mikä tosin on aineistossamme harvinaista.

kuinka rikkaan -ilmauksen kimmokkeena toimii edellisessä vuorossa esiintyvä anto-nyymi *köyhä*; esimerkissä 13b äänien kirjon mahdollisuutta korostava *sua katkeillar risuja ja vaikka mitä* -ilmaus kontrastoituu edeltävään nesessiiviseen lausumaan *pitää olla iha hiljoo*:

- (13) a. (Juha) – Meni – meni – meni – meni minulta akka ryssän rekeen! Vaan entäpä menikin? Otetaan uusi sijaan?
[– –]
(äiti) – Kyllä minä sinulle uuden hankin.
(Juha) – Hanki! Hanki mieleisesi, mutta elä hanki *köyhää*.
(äiti) – Saa tämmöiseen taloon *vaikka kuinka rikkaan*. (Aho 1911, *Juha*)

- b. *sillon ku se [metso] (.) nakuttaa (.) niin silloin pitää olla iha hiljoo (.) mutta sitte ku se ruppee suhisemaa ni (.) sitte sua (.) katkeillar risuja ja vaikka mitä* (LaX, Tervo)

Asiaintilojen luontaisen moninaisuuden ja diskurssin rakentumiseen liittyvien seikkojen ohella vaihtoehtoisuuden eksplisiittistä merkintää voivat motivoida tapahtuman toteutumiseen ja tahdonalaisuuteen kytkeytyvät tekijät, joita esittelemme seuraavaksi.

3.2.1 Tiedon varmuus ja tahdon ilmaukset

Puhujan asennoitumista ilmentävä vaihtoehtoisuuden ilmipano voi liittyä tiedon varmuuteen:

- (14) a. Ja [Marja] saattaa olla *vaikka koskessa*, koska ette häntä löytänyt eikä siellä kukaan hänestä tiennyt. (Aho 1911, *Juha*)
- b. Älkäi työ kulettako sit sinnen [vanhusta Kymen yli], *vaikka kuukahtas sinnen Kymeh* niin kuj Jaakkolan Nestor (Kymi) (L. Hakulinen 1999 [1951]: 83)
- c. H: kasvaako täällä noita niinipuita
I: kasvoa niitä (.) ei niitä (.) *ehäm mä tiijä (.) vaekk oes tässäki talossa (.)* oon (.) kyl niit on tässäkin talossa (LaX, Sysmä)
- d. PASTORI. Maiju raukka! – Mutta sehän saattaa olla vaarallista semmoinen. Ettekö te ole kysyneet lääkäriä?
HANNA. Emme vielä.
PASTORI. Miksi ette ole kysyneet ajoissa? *Kuka tietää* mitä siitä voi tulla?
Vaikka vielä—
HANNA. Mitä pappa tarkoittaa?
PASTORI. *Vaikka vielä kadottaisi järkensä.*

HANNA. Eihän toki. Jumala varjelkoon! Sehän olisi kauheata. (Canth 1891, *Papin perhe*)

vaikka-partikkelin virittämän vaihtoehtojen tilan episteemiseen tulkintaan vaikuttaa esimerkissä 14a modaaliverbi *saattaa* ja esimerkeissä 14b–14d verbin konditionaali-muoto (ks. Forsberg 1998: 232). Tulkintaa saattaa lisäksi ohjata *tietää*-verbistä muodostuva episteeminen kehys (Forsberg 1998: 212–213; vrt. myös Thompson 2002), kuten esimerkeissä 14c ja 14d.

Toisaalta *vaikka*-partikkelin käytön taustalla voi olla asiointilan käsitteistys puhujan tahdolle alistaiseena.⁸ Kauppinen (2006) puhuu *vaikka*-partikkelista suostuttelun retoriikkaan kuuluvana argumentaatiokeinona: *vaikka* merkitsee ehdotuksen, mutta näyttää samalla sallivan valinnan mahdollisuuden ja jättävän neuvottelun varaa. Käsitämme tässä tahdon ilmaisemisen laajassa merkityksessä. Se kattaa intentioiden kielentämisen niin aikeina, ehdotuksina, toivomuksina kuin suostumuksinakin.

vaikka-partikkelin sisältäville ilmauksille on tyypillistä, että puhuja sovittaa niissä omaa tahtoaan toisen osapuolen tahtoon tai vallitseviin olosuhteisiin. Esimerkeissä 15a ja 15b *vaikka*-partikkelin virittämä vaihtoehtojen tila on intersubjektiivinen: se suuntautuu puhujasta kohti toista intentionaalista agenttia. Kyse on yhtäältä mahdollisen toimintamallin ehdotuksesta (esim. 15a, r. 7–8), toisaalta konditionaalin perfekti-muodossa olevasta paheksuntarakenteesta (Kauppinen 1998: 189), jossa puhujan affektiivinen ohjeistus koskee toteutumattomaksi jäänyttä asiointilaa (esim. 15b):

- (15) a. 1 H: no joo jos (.) viäl vähäse (.) lapsuureikasi muistatte niin (.) mi- mim-
 2 mosii vaattei te (.) sillon (.) käytitte
 3 I: em mää muista mittääm muuta semmost mut mein äiti kuto ittek kan-
 4 kaat (.)
 5 H: niin
 6 I: kuto ittej ja [---] se oli ostettu lankaa kyl (.) ja äiti kuto (.) ja se oli kyl
 7 aika kaunistaki lankaa em mä tiä ja nin kaunist kankast mää voiv *vaik*
 8 *näyttää*t teitil tost semmosen kuvan ko mull on semmone hame ylläni
 9 ko mää (.) äiti on toi noin tehnysej ja (LaX, Pöytyä)

- b. *Jos* hän olisi niin perin laiska ollut, ettei itse olisi paria sanaa kehdannut kookoon pistää', niin olisihan taitanut ilmoittaa *vaikka* suusanalla Oksaselle taikka Sinulle, jotka muutenkin usein olette kirjoittaneet tänne, taikka Karhulle, joka itse tuli tänne paikalle. (Europaeus)

vaikka-partikkelin laajemmasta käyttökontekstista ilmenee usein, ettei sen esittelemä vaihtoehto ole esittäjälleen paras mahdollinen. Edellä esimerkissä 15b suusanallinen viestintä otetaan esiin, kun ideaali vaihtoehto kirjoittaminen on ensin suljettu pois. Myös esimerkissä 16a *vaikka*-partikkelin esiin nostama vaihtoehto esite-

8. Puhujan tahtoa ilmaisevia lausumia voi toki tarkastella yleisellä tasolla myös episteemisen modaalisuuden näkökulmasta (ks. Forsberg 1998: 305–306).

tään puhujalle suotuisamman vaihtoehdon, Shemeikan paluun, poissulkevan ehdon alaisena. Esimerkissä 16b puhuja tarjoutuu soittamaan tarantellaa välttääkseen näytteleminen (muiden vaihtoehtojen kuin näytteleminen priorisointia osoittamassa *enemmän*):

(16) a. Marja istuu yksin pienen tuvan kynnyksellä, edessään autio järvi. Tähestää selälle, eikä näkyisi jo tulijaa. Ei näy vielä, mutta huomenna ehkä tulee. Vaan *jos ei palaa huomenna eikä ylihuomennakaan*, niin saatan minä täällä *vaikka yksinkin* elää. (Aho 1911, *Juha*)

b. JUSSI. Näytteletkö sinä kohtauksia Noorasta?

MAIJU. Näyttelen, – jos sinä olet Helmerinä?

JUSSI. Teuvo olkoon Helmerinä, minä *enemmän vaikka soitan tarantellaa*. (Canth 1891, *Papin perhe*)

Puhujan tahdon sovittamisesta on kyse myös silloin, kun *vaikka*-ilmaus toimii välittömänä vastauksena puhekuomppanin ehdotukseen (ks. myös Kauppinen 2006: 167).

(17) a. – *Ettekö lähde Alavalle päin kävelemään?* kysyi vihdoon Salmela, kun olivat tulleet likelle Hannan kotia.

– *Vaikkapa vaan*, onhan nyt kaunis ilta, vastasi Hanna. – Kysymmekö noita toisia, ehkä heitäkin haluttaa. (Canth 1886, *Hanna*)

b. – Minä tulen sitten huomenna, Linda varmistaa.

– Niin, me näemme huomenna.

Lindan huuli värisee. Minä näen aivan uuden ilmeen hänessä ennen kuin hän alkaa itkeä. Minä otan hänet syliin viimeisen kerran. Hetkeen hän ei sano mitään, nyhkyttää vain.

– *Me rakennamme majan*, tyttö sanoo.

– Rakennamme *vaikka majankin*, minä sanon. (Pulkkinen 2010, *Totta*)

Esimerkissä 17a vierusparin jälkijäsenenä toimii partikkeliketju *vaikkapa vaan*,⁹ jossa *vaikka* projisoi ehdotuksen taustalle vaihtoehtojen paradigmman. Puhekuomppanin ehdotuksen myöntäminen mahdolliseksi kirvoittaa jatkokseen perustelevan lausuman (*onhan nyt –*). Esimerkissä 17b *-kin*-partikkelillinen *vaikka*-ilmaus *vaikka majankin* osoittaa, että puhuja ei vain hyväksy edellisessä vuorossa ilmaistua toimintaa vaihtoehtojen joukosta tehtynä valintana vaan myös sijoittaa sen skalaarisena käsittelemänsä paradigmman odotusarvoiltaan ylimpään päähän (vrt. Vilkuna 1984: 399–400; ks. myös esimerkin 12 analyysiä).

9. Partikkeliyhdistelmään *vaikkapa* liittyvää *vaan*-partikkelia voi verrata sen käyttöön direktiivisen, sallimista ilmaisevan verbimuodon yhteydessä, kuten *Käykää istumaan vaan* (ks. ISK 2004: § 828).

3.2.2 Piilevä konsessiivisuus

Vaihtoehtoisuuden ilmaiseminen voi liittyä myös siihen, että esiin nostetulla vaihtoehdolla ei puhujan näkökulmasta ole väliä puheena olevan asiointilan toteutumiselle. Kyse on konsessiivisuudesta, *vaikka*-partikkelin tulkinnassa piilevästä piirteestä. Usein kaksi erilaista tulkintaa ovat mahdollisia:

(18) a. mutta nyt on kaekki nämä kyläv väl'tiet tehty (.) hyvin (.) kyllä näissä nyt peäsöö *vaekka millä vehkeelä* (LaX, Parikkala)

b. kyllä näissä nyt peäsöö 'kaikenlaisilla vehkeillä'

c. kyllä näissä nyt peäsöö 'vaikka olisi mikä vehje hyvänsä'

vaekka millä vehkeelä -ilmaus voi saada yksinkertaisesti distributiivisen tulkinnan 'kaikenlaisilla vehkeillä' (esim. 18b). Saman ilmauksen voi tulkita myös konsessiiviseksi. Tämä edellyttää, että lausuma puretaan kahden asiointilan yhdistelmäksi, joka suhteutetaan puhetilanteessa vallitseviin odotuksiin. Konsessiivisen tulkinnan mukaan asiointila *p*, kulkuneuvon tyyppi, ei vastoin odotuksia vaikuta asiointilaan *q*, teiden kuljettavuuteen (esim. 18c).¹⁰

Konsessiivisuuden intersubjektiivinen perusta on tahdon ilmauksissa, joissa osoitetaan mukautumista odotuksenvastaiseen ääri vaihtoehtoon, kuten esimerkissä 19a (tästä yksityiskohtaisemmin luvussa 4.1). Siinä on myös havaittavissa liukuma fokus-partikkelista kahden asiointilan välisen konsessiivisen suhteen merkitsimeksi: *vaikka*-partikkelin vaikutusalueella oleva lauseke on paradigmaattisessa suhteessa verbilliseen *vaikka*-lausumaan. Paradigmaattisessa suhteessa olevat ainekset on sijoitettu allekkain esimerkin 19b esityksessä (esitystavasta ks. Duvallon 2006):

(19) a. Juha ei käsitä muuta, kuin että hänen täytyy saada apua lähteäkseen jälkeen... jälkeen niin pitkälle, kunnes tavoittaa, *vaikka maailman ääreen, vaikka olkoon maan alle mentävä*, minne koski näytti putoavan kuin manalan mustaan kitaan. (Aho 1911, *Juha*)]

b.	lähteäkseen	jälkeen...	
	jälkeen	niin pitkälle, kunnes tavoittaa,	
	<i>vaikka</i>	<i>maailman ääreen,</i>	
	<i>vaikka olkoon</i>	<i>maan alle</i>	<i>mentävä</i>

Olemme edellä analysoineet *vaikka*-partikkelin semanttisia piirteitä ja tarkastelleet sen käyttökonteksteja sekä käytön perusteita. Tässä viimeisenä olemme ottaneet esiin partikkelin tulkintaan potentiaalisesti liittyvän konsessiivisuuden. Konsessiivi-

10. Rudolph (1996: 26–32) määrittelee konsessiivisuuden juuri suhteeksi, jossa implisiittinen kausaalinen kulku on katkennut. Odotukset syntyvät tämän syysuhteen pohjalta.

seen tulkintaan ohjaavat kontekstin perusteella syntyvät odotukset. Näkemyksemme on, ettei konsessiivisuus kuulu *vaikka*-aineksen semanttiseen identiteettiin tai johdu sen fokuspartikkelifunktiosta. Sen sijaan se liittyy konjunktiokäyttöön, jolloin *vaikka* ilmaisee propositioiden välistä suhdetta.

Tarkastelemme seuraavaksi lähemmin sitä, millä tavoin *vaikka*-partikkelin konsessiivinen tulkinta on yhteydessä konjunktiokäyttöön ja *vaikka*-lausuman modusvalintaan.

4 Lausuman modus ja *vaikka*-lekseemin kategorinen status

Konjunktion asemassa *vaikka*-aineksen tilanrakentajafunktio suuntautuu asiaintilojen väliseen suhteeseen. *vaikka* implikoi asiaintilan *p* kontingenssia – mahdollisuutta toteutua, olla toteutumatta tai toteutua osin erilaisena – asiaintilan *q* toteutumisen suhteen, siis merkitystä 'p:stä huolimatta'. Esimerkeissä 20a ja 20b pelien pelaaminen (*q*) esitetään sateesta (*p*) riippumattomaksi:

(20)a. Pelit pelataan, *vaikka* sataisi. (Internet, jalkapallojuniorien kotisivu)

b. Peli pelattiin, *vaikka* satoi lunta laakana... (Internet, kuvateksti jääpallouniorien kotisivuilla)

Nyky-yleissuomessa *vaikka*-alkuiset konsessiivilauseet ovat totuusarvoltaan merkittäviä. Niissä tehdään moduksen ja tempuksen avulla eksplisiittisesti ero toteutumattomien (esim. 20a) ja toteutuneiden (esim. 20b) asiaintilojen välillä.

Tutkimusaineistomme olevissa murrenäytteissä ja varhaisessa suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa konsessiivisen *vaikka*-lausuman moduksena esiintyy myös jussiivi, joka kielentää asiaintilan totuusarvoltaan neutraalina teoreettisena mahdollisuutena. Jussiivin ja *vaikka*-aineksen yhteisesiintymissä huomiota kiinnittää se, että jälkimmäisen kategorinen status on niissä kaksitulkintainen. Jussiivin ja *vaikka*-aineksen yhteisesiintymät avaavatkin ikkunan partikkeli- ja konjunktiokäytön semanttisen ja syntaktisen leikkauspisteen tarkasteluun.

Selvitämme tässä luvussa *vaikka*-aineksen osuutta konsessiivisen merkityssuhteen ilmaisemiseen sen esiintyessä erilaisten modusten rinnalla. Aloitamme tarkastelun jussiivimuotoisista permissiivisistä lausumista, joissa puhuja ilmaisee suostumustaan itselleen tavalla tai toisella epäsuotuisaan asiaintilaan (vrt. esim. 19a edellä). Toiseksi tarkastelemme *vaikka*-aineksen tulkintaa ja statusta konditionaalien ja indikatiivien yhteydessä.

4.1 Permissiivinen jussiivi ja partikkeli *vaikka*

Jussiivimodus ilmaisee abstraktia permissiivisyyttä, joka voi kontekstissa tulla tulkituksi monin tavoin. Kuten toisen persoonan imperatiivi, myös jussiivi on pohjimmiltaan puhujan tahdon ilmaus. Jussiivi asettaa etualalle puhujan tahdon mukautumisen

toisen intentionaalisen agentin tahtoon tai olosuhteiden asettamaan pakkoon (jussiivin semantiikasta ks. Peltola 2011). Tämä mukautuminen voi olla eriasteista: aktiivista luvan antamista ja mahdollistamista tai passiivista puuttumattomuutta ja ei-estämistä (vrt. Leino 2003: 137).

Esimerkissä 21a jussiivilausuma (r. 7: *tulkoonpa vaikka kymmenen vuoden kuluttua*) ilmaisee ajatusreferaatin ajattelijan *Juhan* mukautumista toisen intentionaalisen agentin tahtoon, joka koskee tämän kotiinpaluuta. *vaikka*-partikkelin ansiosta *Marjan* paluun ajankohta esitetään yhtenä vaihtoehtojen joukosta poimittuna mahdollisuutena, jonka *Juha* on valmis hyväksymään.¹¹ Esimerkissä 21b jussiivilausuman (r. 4: *olkoon vaikka paistettuja karpäsiä*) puhuja sovittaa tahtoaan olosuhteista nouseviin ehtoihin ja mahdollisuuksiin, jotka liittyvät saatavissa oleviin aterian aineksiin. *vaikka*-partikkeli nostaa esiin poissuljettuun mahdollisuuteen kontrastoituvan ääri vaihtoehdon (ks. alalukua 3.2).

- (21) a. 1 Vielä suuremmalla varmuudella odotti Juha nyt Marjaa. Kulki niinkuin
2 siinä huumeessa, näki keskellä päivää näkyjä siinä unessaan. Milloin se
3 käveli ilmi elävänä hänen edessään polulla, milloin näytti lypsävän lehmiä
4 tarhassa, milloin kuului huutavan venettä toiselta puolen kosken, suvannon
5 takaa; milloin uskoo Juha hänen jo nukkuvan aitassaan ja raottaa yöllä
6 kotiin tullessaan hiljaa ovea. Se tulee, tulipahan, milloin tulee, mutta se
7 tulee. Ja *tulkoonpa vaikka kymmenen vuoden kuluttua*, kunhan tulee. (Aho
1911, *Juha*)

- b. 1 Hölmönen: Ihan paikalla, leivät ovat jo uunissa, Katri paraillaan kirnuu
2 voita ja suolat ovat aitassa, ainoastaan että kaloja ei ole. Sillä
3 näettekö tämä on parain kestkieveari koko Suomessa.
4 Oluvinen: Tuo sitte mitä sinulla on, *olkoon vaikka paistettuja karpäsiä*.
5 Hölmönen: Niin kuin tuulessa sen pitää oleman valmis. (Hannikainen
1865, *Silmänkääntäjä*)

Jussiivin avulla asiointi esitetään virtuaalisena, totuusarvoltaan neutraalina mahdollisuutena, idean tasolla. Jussiivi ei siis itsessään määritä asiointitilan todennäköisyyttä. Kontekstin ja asiayhteyden perusteella jussiivimuotoinen lausuma tulee edellä olevissa esimerkeissä tulkituksi toteutumattomana. Partikkelin *vaikka* käytölle jussiivimuoto tarjoaa sikäli otollisen kontekstin, että sen ilmaiseman asiointitilan virtuaalisuus on yhdensuuntainen *vaikka*-partikkelin implikoiman vaihtoehtojen teoreettisuuden kanssa (ks. alalukua 3.1).

Jussiivimuodolla voidaan viitata myös asiointilaan, joka on tulkittavissa diskurssissa rakennetun totuuden mukaiseksi. Esimerkissä 22 jussiivimuoto (r. 4: *olkoon*) esiintyy vierusparin jälkijäsenenä. Se muodostaa reaktion puhekumppanin toteavaan vuo-

11. Jussiivimuodon sisältävää lausumaa edeltää myös toinen samaan toimintaan suuntautuva myöntymisrakenteen *tulipahan, milloin tulee* (ks. Räsänen 2010: 167–168), jossa *-hAn* implikoi puhujan tahdosta riippumattomaa toimintaa. Sama implikaatio sisältyy lausumaan *kunhan tulee*.

roon (r. 3), jossa on kyse todistuksen sisältämisestä arvosanoista ja niiden huonoudesta. Jussiivimuodolla puhuja ei vahvista, mutta ei myöskään kiistä tämän asiointilan faktuaalisuutta. Hän osoittaa vain myöntymistään siihen virtuaalisena mahdollisuutena:

- (22) 1 » [- -] Ja missä sinun on todistuksesi? Mene näyttämään mammalle.»
2 »Mene sinä. Siellä se on jossain kirjojen välissä.»
3 »Voi, kuinka huono. Nelosia ja viitosia.»
4 »*Olkoon, vaikka ykkösiä. Minä vähät.* Revin palaisiksi koko roskan. Revin-
5 päs, revinpäs, saat nähdä, että revin.»
6 Suuret vesikarpalot vierivät Jussi paralta alas poskia pitkin, mutta kiukkui-
7 nen hän koetti olla vieläkin. (Canth 1886, *Hanna*)

Tässä esimerkissä puhuja esittelee *vaikka*-partikkelin avulla puhekumppaninsa esille ottamaan asiointilaan rinnastuvan, mutta itselleen vieläkin epäedullisemmän teoreettisen vaihtoehdon.

Koska *vaikka*-partikkeli nostaa esiin puhujalle epäsuotuisan ääri vaihtoehdon, tämän myöntymisen siihen on odotuksenvastaista.¹² Puhuja voi myös kielentää odotuksenvastaisen asenteensa, sen, ettei välitä mahdollisena käsittelemänsä asiointilan seuraamuksista. Permissiivisten lausumien yhteydessä esiintyy asyndeettisesti lisättyjä ilmauksia, kuten *en välitä, en huoli, ei haittaa*. Esimerkissä 22 puhujan asennetta konstruoi *minä vähät [välitän]* -ilmaus, kun taas murreaineiston kontekstittomassa esimerkissä 23 yhdentekevyyttä ilmaisee predikatiivirakenne:

- (23) olkoo vaekka mitä *se on ihan yks sama* (DMA, Uukuniemi)¹³

Tarkastelemalla *en välitä* -tyyppisten ilmausten käyttöä permissiivisen lausuman ohessa voidaan hahmotella semanttinen jatkumo permissiivisen merkityksen ja lauseiden välisen konsessiivisen suhteen välille ja selittää *vaikka*-lekseemin mieltäminen konsessiiviseksi merkitsimeksi (vrt. Bybee, Perkins & Pagliuca 1994: 227).

4.2 Permissiivisyydestä konsessiivisuuteen

Myöntymislausuman A ja *en välitä* -tyyppisen lausuman B yhteisesiintymä on hahmotettavissa semanttiseksi kokonaisuudeksi, kahden lausuman muodostamaksi yksiköksi, jossa asiointilojen suhde on konsessiivinen: lausumassa A virtuaalis-teoreettisena mahdollisuutena esitetty asiointila *p* ei ole omiaan aiheuttamaan puhujan odotuksenmukaista asennoitumista *q*, *välittämistä*, vaan lausumassa B ilmaistaan sen negaatio, odotuksenvastainen asiointila *q'*.¹⁴

12. Lausumatyyppillä on myös kiteytynyttä uhmailu- ja sadattelukäyttöä, kuten esim. *menkööv vaikka perseeseen* (DMA, Ähtäri).

13. Olemme yksinkertaistaneet Digitaalisesta muoto-opin arkistosta poimitujen aineistoesimerkkien esitystä poistamalla suomalais-ugrilaiseen tarkekirjoituksen perustuvat korvausmerkit.

14. Odotuksenmukaisessa kausaalisuhteessa (ks. alaviitettä 10) *p*:stä seuraisi *q*. Vrt. Culioli (1999: 179), joka käyttää konsessiivisen suhteen kuvauksessa nimenomaan *tehottomuuden* ("ineffacité") käsitettä.

Kompleksisen yksikön hahmotuksen lähtökohdaksi soveltuvat näin tapaukset, joissa asiointila q' on puhujan asennoituminen asiointilaan p . Merkittävää on se, että puhujasta ulkomaailmaan, toisen agentin tahtoon tai olosuhteisiin suuntautunut permissiivisyys muuntuu asiointilojen p ja q' väliseksi suhteeksi (ks. Peltola 2011: 185–195). Kyse ei ole enää absoluuttisesta vaan relationaalisesta permissiivisyydestä. Tätä suhdetta havainnollistaa esimerkki 24, jossa asiointilaa q' vastaa *mitä me välitämmä* ('emme välitä'):

- (24) (q') *mitä me välitämmä*, (p) *myiköhöt aikana, vaikka kaikki lehemäp pois*
(DMA, Kurikka)

Konsessiivinen suhde rakentuu tässä verbi-ilmauksen permissiivisyyden ja *vaikka*-partikkelin virittämän vaihtoehtojen tilan varaan. Lausumien ilmaisemat asiointilat järjestyvät asetelmaksi (ks. kuvio 1), jossa asiointila p_1 on yhtäältä syntagmaattisesti mahdollinen asiointilan q' ohella ja toisaalta paradigmaattisesti vaihtoehtoinen. Toisin sanoen p_1 :n paikalla voisi olla myös jokin toinen p :n variantti (p_2 , p_3 jne.) asiointilan q' muuttumatta:

[B (q')] <i>mitä me välitämmä</i>	[A ₁ (p_1)] <i>myiköhöt aikana vaikka kaikki lehemäp pois</i>
	[A ₂ (p_2)] <i>'myykööt aikanaan vaikka puolet lehmistä pois'</i>
	[A ₃ (p_3)] <i>'myykööt aikanaan vaikka yhden lehmän pois'</i>
	jne.

Kuvio 1.

Konsessiivisen suhteen syntagmaattinen ja paradigmaattinen ulottuvuus.

B-lausuman paikalla ei kuitenkaan esiinny ainoastaan puhujan asennoitumisen vaan myös muiden asiointilojen ilmauksia. Siirtymä näiden kahden tyyppin lausumien välillä on ilmeinen kolmiosaisissa rakenteissa, kuten esimerkissä 25:

- (25) [B₀] *em mä välitä*, [A] *haitakkohot vaikka kuormien tekua nuo seipähät*,
[B₁] *mutta antaa olla* (DMA, Kurikka)

Tässä puhuja on suhtautumistaan ilmaisevan lausuman B₀ ohelle tuottanut rinnakkaisen B₁-lausuman, jonka sisältö on odotuksenvastainen suhteessa myöntymislausumaan A.¹⁵

Kompleksinen rakenneyksikkö [A, B] voi rakentua asyndeettisesti tai sitten lausumien A ja B odotuksenvastaista suhdetta osoittaa kielellinen merkitsin, kuten *mutta* esi-merkeissä 25 ja 26a (ks. myös Kannisto 1902: 262; Ikola, Palomäki & Koitto 1989: 104).

15. Kolmiosaiset rakenteet, joissa upotteista *vaikka*-lausumaa edeltää ja seuraa siihen konsessiivisessä suhteessa oleva väitelause, ovat murrehaastattelujen kertovissa tekstiosuuksissa yksi tyypillinen *vaikka*-lausumien esiintymiskonteksti (ks. esim. 30b).

Jälkiasemaisissa B-lausumissa esiintyy myös muita kontrastin ilmauksia, kuten partikkeli *sittenkin* ~ *sittenkään* esimerkeissä 26b–26c.¹⁶

(26)a. [A] *hakekkoon kirkonkylästä taik vaik mist mut* [B] haettava se heone o, (DMA, Honkalahti)

b. mie sano [A] *vaik kuolkoot joka lehmät kuolkoot meiltä ni*, [B] *sittekeä* mie en lähe noitii etsimeä. enkä mie mänt (DMA, Käkisalmi)

c. 1 OLLI. Niin, tietäähän sen. Kyllä pohjalainen puukkoineen tappelussa
2 aina sankari on. Mutta malta; minä otan miehiä avuksi, ja sitten
3 annamme sinulle semmoisen löylytyksen, että sen ikäsi muistat.
4 MAUNO. [A] *Tulkoon vaikka sata miestä*, [B] en pelkää *sittenkään*. (Menee vasempaan.) (Canth 1885, *Roinilan talossa*)
5

Jussiivin ilmaisemalta asiaintilalta puuttuu sidos puhehetkeen paitsi sen virtuaalisen modaalisuuden myös sen kolmaspersoonaisuuden johdosta. Toisen persoonan imperatiivista poiketen jussiivi ei nosta esiin puheaktipersonien välistä polaarista suhdetta puhetilanteen toimijoina. Jussiivimuodon subjektin tarkoite, vaikka olisikin puhetilanteessa läsnä, esitetään tämän yhteyden ulkopuolisena. Jussiivimuodon ankuroimattomuus suhteessa puhehetkeen ja sen toimijoihin altistaa sen ilmaiseman permissiivisyyden relationaaliselle tulkinnalle.

4.3 *vaikka*-lekseemin partikkeli- ja konjunktiokäyttöjen leikkauspiste

Olemme edellä esittäneet, että jussiivimuotoisten *vaikka*-lausumien konsessiivinen tulkinta syntyy permissiivisen verbimuodon ja vaihtoehtoisuuden ilmauksen yhdistelmästä. Selvittämättä on vielä, mihin perustuu *vaikka*-aineksen jäsentymisen lausumien välisen konsessiivisen suhteen merkitsimeksi.¹⁷

vaikka-lekseemin konjunktiokäytön edellytyksenä on sen mahdollisuus sijoittaa lausuman alkuun. Partikkelin lausumanalkuisuudelle löytyy erilaisia syitä. Yksi niistä on lausuman sekventiaalinen asema (ks. alalukua 3.2). Vierusparin jälkijäsenenä toimivassa reaktiivisessa lausumassa *vaikka* voi liittyä fokuoituun, lausuman alkukenttään sijoitettuun konstituenttiin (ISK 2004: § 1382–1383, § 1385), kuten esimerkissä 27a. Par-

16. Ilmiöstä vanhassa kirjasuomessa ks. VVSK: 40.3.2.

17. Huomattakoon, että vaihtoehtoisuuden ilmaisemiseen on tarjolla myös muita keinoja kuin *vaikka*, kuten sen kanssa lähimerkityksinen *tai* ~ *tahi* ~ *taikka*: *Mutt olkoo häness ukkoloit tahi ämmii, onhan niillä puhe suuss lämmii* (Sirelius 1894: 96). Murteissa ja vanhassa kirjasuomessa esiintyy myös *eli* ~ *elikkä* ja *ehkä*: *Olcon hän cotolainen eli muuucalainen, hänen pitä pesemän waattens* (Kiuru 1990b: 10); *Pikilierist* (= savikerroksesta) *läpi ei kaivettu, tuli vettä ehkä ei tullut* (Kall, SMS s. v. *ehkä*). Lisäksi avoimen vaihtoehtoisuuden merkitys voi pohjautua puhujasta riippumattoman valinnan ilmaisemiseen, kuten ilmauksessa *kenen tahansa*, jossa kolmaspersoonainen omistusliite liittyy *tahtoa*-verbiin etymologisesti yhteydessä olevaan *taha*-kantaan (ks. Häkkinen 1990: 123, 134; vrt. König 1985: 267): *Hiljoo minun huoneessan, olkoon seinät kenen tahansa* (Kiuru 1990a: 66); muita samantyyppisiä ilmauksia: *Kyllä miästä kaikki pelkää, olkoon niin turanni ja väkevä kul lystins o(n)* (Kannisto 1902: 209); *Sanokoot mitä hyvänsä, minä piittaaan siitä viis* (Canth 1917–1919 [1877–1895], *Lyhyitä kertomuksia*).

tikkelin vaikutusalaan on tällöin tulkittavissa koko lausuma. Vaikutusala kattaa koko lausuman myös silloin, kun partikkeli liittyy verbiin (esim. 27b):

- (27) a. Ottaako vielä edemmäkin vai *tähänkö jättää?* Tehköön, mitä tekee! *Vaikka tähän jättäköön*, [- -] (Aho 1911, *Juha*)
- b. – *Ei nyt sentään kannata panna henkeään hukkaan menemään.*
– Jos en saa Marjaa takaisin... niin *vaikka menköönkin.* (Aho 1911, *Juha*)

Toinen verbinetisiä *vaikka*-partikkelisia lausekkeita synnyttävä konteksti ovat limittäisrakenteet (A. Hakulinen 1987), joissa partikkelin vaikutusosalassa oleva konstituentti on analysoitavissa sekä edeltävän että sitä seuraavan verbin seuralaiseksi. Esimerkki 28a on murreaineistosta; kirjallisuudesta poimitun esimerkin 28b dialogissa pilkutus (r. 4) luo kirjallisten käytänteiden mukaisen lauserajan, joka on puhutun kielien näkökulmasta myös pyyhittävissä pois (esim. 28c):

- (28) a. *lukekkoo* mum pualestan *vaik papiks lukis* ittes (DMA, Honkalahti)
- b. 1 – Onko se [lamppu] semmoinen, että kun se keskellä huonetta palaa, näkee
2 joka nurkassa lukea melkein kuin selvällä päivällä?
3 – Se se on – ja siinä palaa öljy, eikä tarvitse muuta kuin syyttää iltasella,
4 niin se palaa sammumatta, *vaikka aamuun asti polttakoon.* (Aho 1883, *Siihen aikaan kun isä lampun osti*)
- c. se *palaa* sammumatta *vaikka aamuun asti polttakoon*

vaikka-lekseemin ja jussiiivin yhteisesiintymissä merkille pantavaa on, että partikkelin ja verbin keskinäinen järjestys vaihtelee ilman, että lausuman permissiivis-konsessiivinen tulkinta muuttuu. Esimerkeissä 29a–29d verbi sijaitsee *vaikka*-partikkelin edellä, esimerkeissä 30a–30d taas sen jäljessä:

- (29) a. mitä me välitämmä, *myiköhöt* aikana, *vaikka* kaikki lehemäp pois (DMA, Kurikka)
- b. em mä välitä, *haitakkohot vaikka* kuormien tekua nuo seipähät, mutta antaa olla (DMA, Kurikka)
- c. *Tulkoon vaikka* sata miestä, en pelkää sittenkään (Canth 1885, *Roinilan talossa*)
- d. *Olkoon vaikka* paperiset oven saranat, niin ne ei kulu mulla! (Sananparret, Alatornio)
- (30) a. mie sano *vaik kuolkoot* joka lehmät *kuolkoot* meiltä ni, sittekeä mie en lähe noitiä etsimeä. enkä mie mänt (DMA, Käkisalmi)

b. kylmä liha sil [käärmeellä] o, *vaik olkoo* kuil lämmi päivä ni, sil on niin kylmä veri (DMA, Lumijoki)

c. Emme paljon piittaa, *vaikka* pää poikki *menkөөn*. (Canth 1886, *Hanna*)

d. Eihä se raha sill' haisu, mill' se suahua, *vaikk'* sen *suakoo* hännän heiluttamissell'. (Sananparret, Kurkijoki)

Sanajärjestyksen vaihtelun vapaus selittyy nähdäksemme jussiivimuodon ja *vaikka*-partikkelin semanttisella yhdensuuntaisuudella. Kumpaaakin muotoa yhdistää teoreettisen mahdollisuuden merkitys: asiaintilaa ei ilmaista puhehetkeen sidottuna. Toisaalta jussiivimodus ja *vaikka* kantavat semanttisia piirteitään itsenäisesti. Näin ollen jussivin permissiivinen tulkinta ei muutu sen joutuessa *vaikka*-partikkelin luomaan vaihtoehtojen tilaan.¹⁸

vaikka-aineksen mahdollinen alkuasemaisuus erilaisissa konteksteissa on kytkös *vaikka*-partikkelin ja lausumanalkuisena konsessiivisen suhteen merkitsimenä toimivan *vaikka*-konjunktion välillä. Partikkeli- ja konjunktiokäytön yhtymäkohta erottuu erityisen selvästi jussiivilausumissa, joissa *vaikka*-aines voi liikkua, ilman että lausuman konsessiivinen tulkinta muuttuu.

4.4 Konditionaalimuotoisen *vaikka*-lausuman tulkinta

Konditionaalimuotoisille lausumille on ominaista, että niillä ilmaistaan toteutumattomia asiaintiloja. Niillä on toisin sanoen oma, joskin kontekstissa eri tavoin tarkentuva aikarakenteensa ja ne sijoittavat asiaintilat aina tavalla tai toisella suhteessa diskurssissa rakennettuun todellisuuteen. Toisin kuin jussiivilausumat, ne eivät siis mahdollista tapahtumien tarkastelua virtuaalisina ja puhehetkestä irrallisina (ks. Peltola 2011: 136–165). Konditionaalien ajallinen merkitys on selitettävissä sen alkuperää tarkastelemalla: konditionaalien *isi*-tunnuksen yhtenä osana on menneen ajan merkki *i* (ks. Lehtinen 1983; 2007: 133).

Kauppinen (1998) on jakanut konditionaalien käytöt kahteen ryhmään: intentio- ja prediktiotulkintaisiin. Näistä ensimmäiset perustuvat puhujan tahdon merkitykseen (ks. mts. 168–169):

- (31) TEUVO. Pidättekö te tanssista, neiti. Maiju?
MAIJU. Pidän! ja kovasti! *Tanssisin vaikka joka päivä*, varsinkin masurkkaa. Siihen olen hirveästi innostunut. (Canth 1891, *Papin perhe*)

Esimerkissä 31 tanssimisen mahdollinen useus esitetään *vaikka*-partikkelin luomassa vaihtoehtojen tilassa teoreettisena mahdollisuutena. Puhujan intentiota ilmai-

---

18. Tarkoitamme sanajärjestyksen vaihtelun vapaudella tässä nimenomaan sitä, että lausuman permissiivis-konsessiivinen tulkinta ei muutu. Sanajärjestysvaihteluita säätelevät tekstuaaliset ja sekventiaaliset tekijät.

seva, diskurssin todellisuudelle rinnasteisen asiointilan rakentava konditionaalimuoto ei ole partikkelin vaikutusalassa.

Prediktiotulkintainen konditionaali taas nojaa kontekstissaan johonkin toiseen ilmaukseen, joka rakentaa diskurssin todellisuudesta poikkeavan tilan. Tällaisia tilanrakentajia ovat esimerkiksi ehtolauseet ja *ilman*- ja *muuten*-rakenteet. (Kauppinen 1998: 194–208.) Konditionaalin tilanrakentajaksi käy myös *vaikka*-partikkeli:

- (32) a. suurissa tuvissa ol' jotta se ol' (.) siltapalakki ol' aena nel'jä viiskymmentä senttii levvii semmosistaep puista ol' siltapalakit ens (.) ens sitte ne suuret (.) penkit ku ol' ympäris seinäj jossa sae istuu ja (.) *vaekka oes muannu* (.) ne ol' siinä viiskymmentä neljäkymmentä senttii levveitä (LaX, Kitee)
- b. oonhan niillä nuottakaloja tuoll ol' (.) Ojasessa Särklahessa siinä koulul likelä siinä kauppijaala (.) siel ol' nytkin niitä nuotta- (.) nuottakuoreita (.) nyt tässä viikolla (.) ja *vaekk os' nytkiv vielä* (LaX, Sysmä)

Lausumanalkuinen *vaikka* sijoittaa konditionaalimuodon ilmaiseman ei-faktuaalisen asiointilan vaihtoehtojen tilaan. Esiin nostettu vaihtoehto voidaan tulkita kontekstin perusteella dynaamis-deonttiseksi (esim. 32a) tai episteemiseksi mahdollisuudeksi (esim. 32b) (ks. myös esim. 14b–14d kohdassa 3.2.1).

Jussiivista poiketen konditionaali ei itsessään kannan konsessiiviseen tulkintaan johettavaa abstraktia permissiivistä merkitystä. Konditionaali tarvitsee permissiiviseen ja konsessiiviseen käyttöönsä tilanrakentajan ja tietynlaisen kontekstin.

Konditionaalimuotoisen *vaikka*-lausuman permissiivis-konsessiivinen tulkinta virittyy myöntymislausumille tyypillisessä sekventiaalisessa positiossa. Esimerkissä 33a vierusparin jälkijäsenenä toimiva reaktiivinen *vaikka*-lausuma (r. 5: *vaikka jäisinkin*) ilmaisee puhujan mukautumista puhekumppanin esiin tuomaan asiointilaan. Samalla *vaikka*-lausuma on permissiivis-konsessiivisessä suhteessa sitä seuraavaan *mutta*-lausumaan (r. 5: *mutta koettaa täytyy*). Sekvenssi noudattaa kardinaalikonsessiivin kaavaa (esim. 33b; Couper-Kuhlen & Thompson 2000; Kauppinen 2006; Niemi 2010):

- (33) a. 1 Juha istui vielä siinä, vaikka olisi kai jo ollut lähdeittävä. Ei puhuttu enää
2 mitään. Rovasti istui tuolissaan ja katseli ulos.
3 – Sitten pitänee minun lähteä sinne yksin, sanoi hän.
4 – *Vaan jos sille tiellesi jäät.*
5 – *Vaikka jäisinkin, mutta koettaa täytyy.* (Aho 1911, *Juha*)

- b. X = puhekumppanin kannanotto: *Vaan jos sille tiellesi jäät.*
X' = myöntymislausuma: *Vaikka jäisinkin*
Y = vastakkainen väittäjä: *mutta koettaa täytyy.*

Kun *vaikka*-aines esiintyy konditionaalien tilanrakentajana esimerkin 33a kaltaisissa asemissa, se voi hahmottua merkiksi myöntymislausuman konsessiivisestä suhteesta *mutta*-lausumaan.

Miksi permissiivis-konsessiivisen *vaikka*-aineksen vaikutusalassa sitten esiintyy muitakin moduksia kuin jussiivi? Vastausta voi hakea persoonajärjestelmästä. Jussiivin persoonataivutus rajoittuu suomessa kolmanteen persoonaan, eikä sillä näin voi eksplisiittisesti viitata puheaktipersoonaan. Nollapersoonarakenteessa se voi tosin ilmaista toimintaa, jonka implisiittisenä kokijana on puheaktipersoona:

- (34) 1 – Tatsuunalleko¹⁹ se on kiire?
2 – Onkohan sinne pitkältä vielä?
3 – Tuossahan se on tuon käänteen takana... siitä se jo näkyy...
4 Liisa jo saavutti heidät...
5 – Sanoinhan minä sille, ett' elä tyhjää kiirehdi... vaan ei se kuule mitään
6 eikä seisotu, *vaikka* siihen paikkaan *nääntyköön!*
7 – *Etpähän nääntynyt?*
8 – Aikako siinä nääntymään, kun jättää... onko se tämä mies rautatieltä päin?
9 – Sano, hyvä mies, meille – (Aho 2011 [1884], *Rautatie*)

Esimerkin 34 *vaikka*-lausuman (r. 6: *vaikka siihen paikkaan nääntyköön*) nolla-subjekti on indeksikaalinen: se tarjoaa puhetilanteen osallistujille samastumispaikan (ks. Laitinen 1995). Tässä tapauksessa kokijan paikalle voi asettua puhuja itse, kuvatun tilanteen (matkaan lähdön) toisena osallistujana. Nollan ankkuroituminen puhujaan näkyy puhetilanteisessa tulkinnassa: rivin 7 reaktiivisessa vuorossa verbi on yksikön toisessa persoonassa (*etpähän nääntynyt*).

Tarve viitata eksplisiittisesti puheaktipersoonaan selittää siis konditionaalien käyttöä permissiivis-konsessiivisen tulkinnan saavissa myöntymislausumissa. Konditionaalien käytöstä seuraa samalla asiaintilan kytkeä suhteessa puhehetkeen, tarkemmin ottaen sen esittäminen ei-faktuaalisena (tai kontrafaktuaalisena).

Konjunktiomaisinta *vaikka*-aineksen tehtävä lausumien välisen konsessiivisen suhteen merkitsimenä on konteksteissa, joihin ei liity permissiivistä myöntymistä puhujan kannalta, kuten esimerkissä 35:

- (35) 1 – Heitä tänne pihaan ryysysi. Minäkin heitän.
2 – Säilynee kai laukkuni tuvassa?
3 – Säilyy se! *Vaikka olisi kaikki Karjalan rikkaus laukussasi.*
4 – Ei ole, ei ole, vähän mitä kamaa, räämää...
5 – Ei meille varkaat tule. (Aho 1911, *Juha*)

Rivin 3 konditionaalimuotoinen *vaikka*-lausuma saa konsessiivis-konditionaalisen tulkinnan (König 1985, 1986). Kyse on hypoteettisesta asiaintilasta, joka on konsessiivisessä suhteessa ('p:stä huolimatta') edeltävän väitelausuman ilmaisemaan asiaintilaan.²⁰

19. *Tatsuuna* 'asema'.

20. Potentiaalimuotoisia *vaikka*-lausumia on osunut aineistoomme vain muutama. Esiintymien niukuuden vuoksi on vaikea arvioida potentiaalimoduksen asemaa *vaikka*-lekseemin käyttöjen kannalta. Tyydymme toteamaan, että potentiaalinen teoreettinen modaalimerkitys (Forsberg 1998: 304) lähentää sitä jussiiviin. Seuraavassa Forsbergiltä (1998: 233) lainatussa esimerkissä K2 myöntää rivillä 4 K1:n esittä-

4.5 Modusten työnjako yleissuomen konsessiivisissa *vaikka*-lauseissa

Nyky-yleissuomessa *vaikka*-alkuisten konsessiivilauseiden ensisijaiset modukset ovat konditionaali ja indikatiivi. Ne muodostavat semanttisen oppositioparin, jonka työnjaon seurauksena *vaikka*-lauseiden totuusarvo on verbimoduksessa ilmipantuna eikä sitä jätetä samalla tavoin avoimeksi kuin jussiivimuotoa käytettäessä.²¹

Indikatiivin tehtävä *vaikka*-lauseissa havainnollistuu tarkasteltaessa esimerkiksi 36, jossa jussiivia *olkoonkin* ei voisi korvata konditionaalilla lausuman tulkinnan muuttumatta:

- (36) Mutta silloin hän taas näki näyn, näki Marjan nuorena emäntänä (– –), pää paljaana, huivi niskassa, solakkana, pitkänä, joustavana kuin solkikoivu. Ei ole ihmistä toista ihanampaa, *vaikka olkoonkin ruskeasilmä, mustatukka, tummahipiä!* (Aho 1911, *Juha*)

Jussiivin ilmaisema teoreettinen mahdollisuus ei ole sen enempää fakta kuin ei-faktakaan. Tässä esimerkissä se voidaan tulkita kontekstin ja asiasisällön pohjalta diskurssissa rakennetun totuuden mukaiseksi: kyse on diskurssimaailmassa olemassa olevan olion pysyvistä ominaisuuksista. Konditionaali (*vaikka olisikin...*) puolestaan ilmaisi asiointilan puhujan todellisuudelle rinnakkaisena, siis ei-faktuaalisena. Nyky-yleissuomessa konditionaalin rinnalle asettuu indikatiivi (*vaikka onkin/olikin...*) faktuaalisten asiointilojen ilmaisemiseen.

On syytä vielä huomata, että jos jussiivin käyttö *vaikka*-alkuisissa lauseissa onkin nyky-yleissuomelle vierasta, lausumanalkuinen merkitykseltään konsessiivinen, vaihtoehtoisuuden ilmaisemiseen yhdistyvä jussiivi ei sitä ole (ks. myös Peltola 2011: 185–194):

- (37) *Koputtakoon vaikka joulupukki*, minä en avaa ovea. (Hakulinen & Karlsson 1979: 292)

4.6 Rinnasteinen ja alisteinen *vaikka*-lausuma

Lekseemin *vaikka* konjunktiofunktioon liittyy myös syntaktinen reanalyysi. Rinnastussuhteen sijasta lausumien välinen kytkös voi jäsentyä alistussuhteeksi, kun lausumien välistä odotuksenvastaista suhdetta ei merkitä *mutta*-aineksella:

---

män, menneeseen aikaan sijoittuvan tapahtuman teoriassa mahdolliseksi, mutta vahvistaa kielellisesti ainoastaan oman muistamattomuutensa *vaikka*-lausumaa seuraavassa *vaan*-lausumassa:

- 1 K1 niij ja eikös se ollut tuota, sillähän sitä voijjettiin tervan kusella [jotteivät itikat syö]
 2 K2 em minä oov voitana eikä (- -).
 3 K1 tervan kusella sitä voijjettiin kuulek [!] nuamoe(n)
 4 K2 *vaikka liev voitanneet* va em minä muista, (Ilomantsi, JoY 159:1)

Konditionaalia *vaikka*-lausumien potentiaali muistuttaa puolestaan siinä, ettei siihen itsessään liity abstraktia permissiivistä merkitystä.

21. Totuusarvoltaan erilaisten ehtolauseiden muodollista erottamista on pidetty kielellisen kehityksen tuloksena (ks. Forsberg 1998: 83–84 ja siinä mainitut lähteet). Suomen konsessiivisissa *vaikka*-lausumissa erityisen kategorinen ero näyttäisi olevan nimenomaan yleiskielen ja murteiden välillä.

[*vaikka* A], [*mutta* B] >> [*vaikka* A, B]

Toisaalta indikatiivissa (tai konditionaalissa) olevaan konsessiiviseen *vaikka*-alkuiseen lausumaan voidaan lisätä modaalisia ilmauksia, jotka ovat merkkejä lausuman syntaktisesta ja semanttisesta itsenäisyydestä, ei-alisteisuudesta, kuten partikkeli *kyllä(hän)* ja adverbini *kai* esimerkeissä 38a ja 38b:

(38) a. Eikö olisi parempi, että sanon Juhalle kaikki, kuin että koetan häntä pettää? Sehän puolusti minua äitiäänkin vastaan. *Vaikka kyllä kai* se jotakin aavistaa ja luulee. Vaan jos mitä uskoo, ei kai olisi puolustanut. Ei, se ei usko, se pitää minua yhtä hyvänä kuin ennen. (Aho 1911, *Juha*)

b. Olisiko tulijoita sunnuntaina 30. päivä? Ei päästä tulemaan lauantaina, kun ollaan avokin mummon syöttöporsaina Loviisassa, mutta sunnuntaina ei ole mitään ohjelmaa, joten kellonajallakaan ei ole väliä.

Jos taivaalta sataa lihavia eukkoja äkeet selässä, niin täytynee suunnitella uudestaan. *Vaikka kyllähän* sateen kylmyys unohtuu, jos on paita päällä ja hurjat leikit menossa. (Internet, Suomen Venäjätouy Ry:n kotisivut)

Jälkiasemainen lisäävä *vaikka*-lausuma²² ilmaisee vaihtoehtoisen näkökulman edellä ilmaistuun asiointilaan (ks. myös Ikola, Palomäki & Koitto 1989: 104). Esimerkissä 38a *vaikka*-lausuman avulla kyseenalaistetaan jälkikäteen edeltävän kysymyslauseman (r. 1) implikaatio, jonka mukaan Juha ei tiedä mitään siitä, mitä Marjalle on tapahtunut. Esimerkissä 38b vaihtoehtoiset näkökulmat koskevat sateen seuraamuksia.

Kyse on partikkeli–konjunktio–siirtymälle vastakkaisesta liikkeestä, jonka myötä *vaikka*-lekseimin luoma vaihtoehtojen tila hahmottuu metatekstuaaliseksi: vaihtoehtoisia ovat puhumisen tavat ja näkökulmat, eivät asiointilat.²³ Kategorialtaan *vaikka*-lekseimiä voi näissä esimerkeissä pitää lausumapartikkelina, joka osoittaa, millä tavoin lausuma liittyy meneillään olevaan puheeseen (ISK 2004: § 801).

5 Lopuksi

Lähtökohtanamme oli tarkastella *vaikka*-lekseimiä polykategorisena aineksena, jonka merkitys syntyy kahden komponentin yhdistelmästä: yhtäältä kielenaineksen semanttisesta identiteetistä, jota se kantaa mukanaan eri käyttöyhteyksissään, ja toisaalta sen kategoriamerkityksestä.

vaikka-lekseimin semanttisen identiteetin määrittelemiseksi esitimme, että se on funktioltaan tilanrakentaja. Vaihtoehtojen tilan luova *vaikka* ilmentää kielellisten suh-

22. Iso suomen kielioppi (ISK 2004: § 1068) puhuu epärestriktiivisistä lisäyksistä (vrt. Korhonen 1993: 139–141).

23. Vrt. myös Koiviston (2011) analyysiin, jossa *ja*-, *mutta*- ja *että*-lekseimien ilmauksia kytkevät ja lausumanloppuiset käytöt asettuvat jatkumolle.

teiden paradigmaattista ulottuvuutta. Fokuspartikkelina toimivan *vaikka*-lekseemin virittämä vaihtoehtojen tila koskee lausuman jonkin konstituentin mahdollisten toteutumien paradigmaa tai koko lausuman toteutumisen mahdollisuutta. Tällainen vaihtoehtoisuus suuntautuu puhujasta ulkomaailmaan. Konsessiivisen suhteen merkittävänä toimiva *vaikka* on kategorialtaan konjunktio: sen tilanrakentajafunktio suuntautuu asiointilojen väliseen suhteeseen. *vaikka* ilmaisee asiointilan *p* kontingenssia asiointilan *q*' suhteen.²⁴

Olemme tarkastelleet sitä, miten modusten käyttö liittyy *vaikka*-lekseemin eri funktioihin: *vaikka*-aineksen asema virtuaalisia asiointiloja ilmaisevissa lausumissa on erilainen kuin tapahtuman puhehetken suhteuttavissa lausumissa. Pyrkimyksenämme on ollut osoittaa, että myöntymislauseessa ilmaistun tapahtuman faktuaalisuus, joka usein liitetään konsessiivisen suhteen määritelmään (esim. König 1985, 1986), ei ole *vaikka*-lausumissa etusijalla. Faktuaalisuutta olennaisempaan näyttäytyy vaihtoehtoisuuden käsite.

vaikka-lekseemin semanttiseen identiteettiin kuuluva vaihtoehtoisuuden piirre mahdollistaa myös sen käytön lausumapartikkelina jälkiasemaisissa, lisäävissä lausumissa, joilla nostetaan esiin uusi näkökulma edellä puheena olleeseen asiaan. Tällöin *vaikka*-aineksen luoma vaihtoehtojen tila on metatekstuaalinen.

Olemme ottaneet esille *vai*-konjunktin sekä *vaikka*-fokuspartikkelin, -konjunktin ja -lausumapartikkelin välisiä semanttisia kytköksiä. Tässä verkostossa kielenainesten siirtymät kategoriasta toiseen näyttävät edestakaisena, syklisenä liikkeenä.

Lähteet

Aineistolähteet

- AHO, JUHANI 1883: *Siihen aikaan kun isä lampun osti*. <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13564/pg13564.html> (21.8.2012).
- 2011 [1884]: *Rautatie. Juhani Aho, Rautatie. Klassikko* s. 15–141. Toimittanut Tatu Kokko. Kuopio: Icasos.
- 1911: *Juha*. Helsinki: Kustannusyhtiö Otavan kirjapaino.
- CANTH, MINNA 1917–1919 [1877–1895]: *Lyhyitä kertomuksia*. <http://www.gutenberg.org/cache/epub/12612/pg12612.html> (21.8.2012).
- 1885: *Roinilan talossa*. <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13164/pg13164.html> (21.8.2012).
- 1886: *Hanna*. <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13140/pg13140.html> (21.8.2012).
- 1891: *Papin perhe*. <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13165/pg13165.html> (21.8.2012).
- DMA = Digitaalinen muoto-opin arkisto. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitoksen Muoto-opin arkisto & tieteen tietotekniikan keskus CSC. <https://sui.csc.fi/> (11.1.2012).

24. Vaihtoehtoisuuden piirrettä ilmaisee myös *jos*-konjunktio. Sen ilmaisema vaihtoehtoisuus ei kuitenkaan koske protasisen [jos A] ja apodosiksen [(niin) B] välistä suhdetta vaan [protasis1, apodosi1]-yhdistelmän suhdetta toisiin [protasis2, apodosi2], [protasis3, apodosi3] jne. -yhdistelmiin.

- EUROPAEUS = D. E. D. Europaeuksen kirjeitä ja matkakertomuksia (1903 [1845–1871]). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Osakeyhtiö. http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?fk_files=2190315 (15.3.2012).
- HANNIKAINEN, PIETARI 1865: *Silmänkääntäjä*. http://kaino.kotus.fi/korpus/1800/meta/hannikainen/silmankaantaja1865_rdf.xml (21.8.2012).
- LAX = Lauseopin X-arkisto. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus & Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos, Lauseopin arkisto. Turku.
- PULKKINEN, RIIKKA 2010: *Totta*. Helsinki: Otava.
- SANANPARRET = Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen sananparsikokoelma. http://kaino.kotus.fi/korpus/sp/meta/sp_coll_rdf.xml (18.1.2012).

Kirjallisuuslähteet

- BLANCHE-BENVENISTE, CLAIRE – BILGER, MIREILLE – ROUGET, CHRISTINE – VAN DEN EYNDE, KAREL – MERTENS, PIET 1990: *Le français parlé. Études grammaticales*. Paris: Éditions du C.N.R.S.
- BONNOT, CHRISTINE 2001–2002: La portée des mots du discours. Essai de définition (sur l'exemple du russe moderne). – *Cahiers de linguistique de l'INALCO*, n° 4 s. 9–30.
- BYBEE, JOAN – PERKINS, REVERE – PAGLIUCA, WILLIAM 1994: *The evolution of grammar. Tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- COUPER-KUHLEN, ELISABETH – THOMPSON, SANDRA A. 2000: Concessive patterns in conversation. – Elizabeth Couper-Kuhlen & Bernd Kortmann (toim.), *Cause, condition, concession, contrast. Cognitive and discourse perspectives* s. 381–410. Topics in English Linguistics 33. Berlin: Mouton de Gruyter.
- CULIOLI, ANTOINE 1999: *Pour une linguistique de l'énonciation. Tome 3*. Paris: Ophrys.
- DUVALLON, OUTI 2006: *Le pronom anaphorique et l'architecture de l'oral en finnois et en français*. Bibliothèque finno-ougrienne 15. Paris: ADÉFO/L'Harmattan.
- FAUCONNIER, GILLES 1997: *Mappings in thought and language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FAUCONNIER, GILLES – TURNER, MARK 2002: *The way we think. Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic Books.
- FORSBERG, HANNELE 1998: *Suomen murteiden potentiaali. Muoto ja merkitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- FRANCKEL, JEAN-JACQUES – PAILLARD, DENIS 2007: *Grammaire des prépositions. Tome 1*. Paris: Ophrys.
- GUILLAUME, GUSTAVE 1929: *Temps et verbe. Théorie des aspects, des modes et des temps*. Paris: Édouard Champion.
- HAKULINEN, AULI 1987: *Eiköhän siit tullu ekonoomi siit tuli nii*. Eräiden lausesulautumien tarkastelua. – Mauno Koski, Kaisa Häkkinen & Eeva Lähdemäki (toim.), *Fennistica festiva in honorem Göran Karlsson septuagenarii* s. 11–20. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nyky-suomen lauseoppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAKULINEN, LAURI 1948: Sanahistoriallista opetusainesta. – *Virittäjä* 52 s. 204–215.
— 1999 [1951]: *Luennot suomen kielen partikkeleista*. Toimittaneet Yrjö Lauranto & Tapani Lehtinen. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

- HÄKKINEN, KAISA 1990: *Mistä sanat tulevat. Suomalaista etymologiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- IKOLA, OSMO – PALOMÄKI, ULLA – KOITTO, ANNA-KAISA 1989: *Suomen murteiden lauseoppia ja tekstikielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php/> (4.4.2013).
- JÄÄSKELÄINEN, ANNI – KOIVISTO, AINO 2012: Konjunktio, partikkeli vai konnektiivi? – *Virittäjä* 116 s. 591–601.
- KANNISTO, ARTTURI 1902: *Lauseopillisia havaintoja läntisen Etelä-Hämeen kielimurteesta*. Suomi III: 20. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KAUPPINEN, ANNELI 1998: *Puhekuviot, tilanteen ja rakenteen liitto. Tutkimus kielen omaksumisesta ja suomen konditionaalista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2006: Polyseeminen *vaikka* ja neuvottelun retoriikka. – *Virittäjä* 110 s. 162–189.
- KIURU, SILVA 1990a: Konsessiiviset sivulauseet suomalaisissa ja karjalaisissa sananlaskuissa. – Helena Suni (toim.), *Laatokan piiri. Juhlakirja Heikki Leskisen 60-vuotispäiväksi 10.10.1990* s. 61–77. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 60. Helsinki: Vap-kustannus.
- 1990b: Tekstivertailu vanhan kirjasuomen tutkimuskeinona. – *Sananjalka* 32 s. 7–25.
- KLEIBER, GEORGES 1983: L'emploi «sporadique» du verbe *pouvoir* en français. – Jean David & Georges Kleiber (toim.), *La notion sémantico-logique de modalité. Colloque organisé par la Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Metz, Centre d'Analyse Syntaxique, 5–7.11.1981* s. 183–203. Recherches linguistiques 8. Paris: Klincksieck.
- KOIVISTO, AINO 2011: *Sanomattakin selvää? Ja, mutta ja että puheenvuoron lopussa*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7323-6>.
- KORHONEN, RIITTA 1993: *Buts about conjunctions. A syntactic study of conjunction expressions in Finnish*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KÖNIG, EKKEHARD 1985: Where do concessives come from? On the development of concessive connectives. – Jacek Fisiak (toim.), *Historical semantics, historical word-formation* s. 263–282. Berlin: Mouton.
- 1986: Conditionals, concessive conditionals and concessives. Areas of contrast, overlap and neutralization. – Elizabeth Closs Traugott, Alice ter Meulen, Judy Snitzer Reilly & Charles A. Ferguson (toim.), *On conditionals* s. 229–246. Cambridge: Cambridge University Press.
- LAITINEN, LEA 1992: *Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1995: Nollapersoona. – *Virittäjä* 99 s. 337–358.
- LEECH, GEOFFREY N. 1987 [1971]: *Meaning and the English verb*. London: Longman.
- LEHTINEN, TAPANI 1983: Suomen konditionaalien morfologisesta ja semanttisesta motivaatiosta. – *Virittäjä* 87 s. 482–507.
- 2007: *Kielen vuosituhanneet. Suomen kielen kehitys kantauralista varhaisuomeen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINO, JAAKKO 2003: Antaa sen muuttua. *Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vuoden 1642 Raamatun *ehkä*-konjunktioista. Julkaisematon käsikirjoitus.
- LIEKO, ANNELI 1992: *The development of complex sentences. A case study of Finnish*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- METSLANG, HELLE – HABICHT, KÜLLI – PAJUSALU, KARL 2011: Developmental paths of

- interrogative particles. The case of Estonian. – *Folia Linguistica Historica* 32 s. 149–187.
- NIEMI, JARKKO 2010: Myönnyttelymuotti. Erimielisyyttä enteilevä samanmielisyyden konstruktio. – *Virittäjä* 114 s. 196–222.
- NS = *Nykysuomen sanakirja* 1951–1961. Helsinki: WSOY.
- PAASONEN, HEIKKI 1889: *Lauseopillisia havaintoja. Verbin ja konjunktion alalta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PELTOLA, REA 2011: *Cohésion modale et subordination. Le conditionnel et le jussif finnois au miroir de la valeur sémantique et discursive du subjonctif français*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7376-2>.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Porvoo: WSOY.
- RUDOLPH, ELISABETH 1996: *Contrast. Adversative and concessive relations and their expressions in English, German, Spanish, Portuguese on sentence and text level*. Berlin: Walter de Gruyter.
- RÄSÄNEN, MATTI 2010: Päivä päivältä enemmän ja enemmän. *Suomen toistokonstruktioita*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6561-3>.
- SAUSSURE, FERDINAND DE 1966 [1916]: *Cours de linguistique générale*. Paris: Payot.
- SIRELIUS, U. T. 1894: *Lauseopillinen tutkimus Jääsken ja Kirvun kielimurteesta*. Suomi III: 10. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SETÄLÄ, EMIL NESTOR 1883: *Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1985–.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992–2000.
- THOMPSON, SANDRA A. 2002: 'Object complements' and conversation. Towards a realistic account. – *Studies in Language* 26 s. 125–164.
- TIMONEN, SAARA 2008: 3. *persoonan imperatiivin käyttö Pohjois-Karjalan murteissa*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:joy-20080013>.
- VILKUNA, MARIA 1984: Voiko *kin*-partikkelia ymmärtää? – *Virittäjä* 88 s. 393–408.
- VISAPÄÄ, LAURA 2008: *Infinitiivi ja sen infiniittisyys. Tutkimus suomen kielen itsenäisistä A-infinitiivikonstruktioista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VVSK = *Virtuaalinen vanha kirjasuomi*. <http://www.vvks.info/> (4.4.2013).

SUMMARY

Concessive *vaikka* clauses – from the virtual to the factual

This article examines the meanings of the Finnish lexeme *vaikka* and the relationships between its use both as a particle ('say', 'any') and a conjunction ('although'). *vaikka* is described as a polycategory item, i.e. as a unit that can assume the function of several linguistic categories. The intersection between its use as a particle and as a conjunction, as well as the transition from one category to another, are here examined from the perspective of the verb mood used in the utterance.

The concessive subordinate conjunction *vaikka* is usually considered to indicate that the speaker commits himself to the coexistence of two implicitly incompatible states of affairs. Such a description is founded on the truth-value of these respective states. This study seeks to demonstrate that the concessive interpretation of *vaikka* clauses does not lean on the notion of factuality but rather on that of alternativeness, on the one hand, and on the presentation of a state of affairs as a theoretical possibility, on the other. The authors posit that the construing of the *vaikka* lexeme as a concessive conjunction is related to certain uses of *vaikka* as a focus particle. Indeed, as a focus particle, *vaikka* does not as such give rise to a concessive interpretation: its primary function is to highlight one alternative amongst many, i.e. to select one option from the paradigm of possible outcomes within its scope. As a focus particle, *vaikka* constructs a space of alternatives: other alternatives are not excluded, rather they remain implicitly present. The selected alternative is presented as one theoretical possibility amongst others.

Seen from this perspective, the semantic potential of the *vaikka* focus particle is similar to that of the permissive jussive mood, through which states of affairs are presented as virtual, i.e. as not bound to the moment of speech. In the case of jussive *vaikka* clauses, a concessive interpretation emerges when the clause not only displays the speaker's alignment with the extra-discursive world, but also assumes a relational reading coding the relationship between states of affairs *p* and *q*. Concessivity, which arises from the combination of a permissive verb form and an expression of alternativeness, refers to the *contingency* of state of affairs *p* – i.e. the potential for a state of affairs to be realised, to remain unrealised, or to be realised in a partially different form – in relation to the realisation of state of affairs *q*, resulting in the overall meaning 'despite *p*'.

Such semantic parallelism with the jussive mood allows the *vaikka* particle to move about in permissive-concessive clauses. The conception of *vaikka* as the marker of an interclausal concessive relation is based on its potential to appear in clause-initial position.

The co-occurrences of the jussive and the *vaikka* lexeme, whose categorical status is ambiguous, appear in dialect data and in early Finnish literature. In modern standard Finnish, the most usual moods in concessive clauses with *vaikka* in initial position are the indicative and the conditional. The truth value of the clauses is thus marked. The use of *vaikka* in utterances with different modal meanings forms a continuum along which we can move from virtual states of affairs with neutral truth value to states of affairs whose truth value is explicitly marked.

Konsessiiviset *vaikka*-lausumat – virtuaalisesta faktuaaliseen

Artikkeli käsittelee suomen *vaikka*-lekseemin merkitystä sekä sen partikkeli- ja konjunktiofunktioiden keskinäisiä suhteita. *vaikka*-aines kuvataan polykategorisena eli usean kielellisen kategorian asemassa esiintyvänä yksikkönä. Partikkeli- ja konjunktiokäytön välistä leikkauspistettä ja siirtymää kategoriasta toiseen tarkastellaan lausuman verbimoduksen vaihtelun näkökulmasta.

Konsessiivista *vaikka*-alistuskonjunktiota on pidetty merkinä siitä, että puhuja sitoutuu kahden implisiittisesti yhteensopimattoman asiointilan pätevyYTEEN. Kuvaus on täten perustunut asiointilojen todenmukaisuudelle. Tämä tutkimus pyrkii osoittamaan, että *vaikka*-lausumien konsessiivisessa tulkinnassa keskeistä ei ole faktuaalisuuden käsite vaan vaihtoehtoisuus ja asiointilan esittäminen teoreettisena mahdollisuutena. Artikkelissa esitetään, että *vaikka*-lekseemin jäsentyminen konsessiiviseksi konjunktioksi liittyy tiettyihin *vaikka*-fokuspartikkelin käyttöihin.

vaikka-fokuspartikkeli ei itsessään tuota konsessiivista tulkintaa: sen tehtävänä on asettaa etualalle yksi vaihtoehto muiden joukosta, toisin sanoen poimia vaikutusalassaan olevan konstituentin mahdollisten toteumien paradigmatista yksi. *vaikka*-fokuspartikkeli rakentaa vaihtoehtojen tilan: muita vaihtoehtoja ei suljeta pois, vaan ne säilyvät implisiittisesti läsnä. Poimittu vaihtoehto esitetään siis teoreettisena mahdollisuutena.

Tästä näkökulmasta *vaikka*-fokuspartikkeli on merkityspotentialiltaan samansuuntainen kuin permissiivinen jussiivimodus, jonka avulla asiointila esitetään virtuaalisena eli puhutun sitomattomana. Jussiivimuotoisten *vaikka*-lausumien konsessiivinen tulkinta syntyy, kun lausuma saa diskurssin ulkoiseen maailmaan suuntautuvan myöntymisen tulkinnan lisäksi asiointilojen *p* ja *q* välistä suhdetta ilmentävän relationaalisen luennan. Konsessiivisuudella, joka syntyy permissiivisen verbimuodon ja vaihtoehtoisuuden ilmauksen yhdistelmästä, tarkoitetaan asiointilan *p* kontingenssia – mahdollisuutta toteutua, olla toteutumatta tai toteutua osin erilaisena – asiointilan *q* toteutumisen suhteen eli merkitystä 'p:sta huolimatta'.

Semanttinen yhdenmukaisuus jussiivin kanssa mahdollistaa *vaikka*-partikkelin liikkuvuuden permissiivis-konsessiivisissa lausumissa. Alkuasemaisuus on lähtökohta *vaikka*-lekseemin hahmottumiselle lausumien välisen konsessiivisen suhteen merkittimeksi.

Jussiivin ja kategoriselta statukseltaan avoimen *vaikka*-lekseemin yhteisesiintymiä löytyy murreaineistoista ja varhaisesta suomenkielisestä kaunokirjallisuudesta. Nykyyleissuomessa taas *vaikka*-alkuisten konsessiivilauseiden ensisijaisina moduksina ovat indikatiivi ja konditionaali ja ne ovat siten totuusarvoltaan merkittyjä. *vaikka*-lekseemin käytöt modaaliselta merkitykseltään erilaisissa lausumissa muodostavat jatkumon, jolla siirrytään totuusarvoltaan neutraaleista, *virtuaalisina* esitetyistä asiainiloista faktuaalisuuspiirteeltään eksplisiittisesti merkittyihin asiainiloihin.

Kirjoittajien yhteystiedot (address):

Outi Duvallon: etunimi.sukunimi@inalco.fr

Rea Peltola: etunimi.sukunimi@unicaen.fr